

Վիլլաֆրանքայի գաշնագրութան յատուկ նշատակն էր Վենետիկի նախնական գրութե կատարեալ ազատութիւնը ձեռք բերել, այնու պայմանաւ որ արշիքսերը վերստին իրենց աթոռոյն վրայ հաստատուն ։ Այս իրաւախոհութիւնը՝ (ուզաշմա) ընդդէմ իմ ջանիցս և թախանձանացս, չկրնալով ՚ի գործ դնուիլ, այս բանին համար իմ սրտիս ցուր յայտնեցի թէ ՚ի Վեննա և թէ ՚ի Վուրին ։ Ասանդի այս կապութիւնը երկարելով, կրողաւնար անկարգադրելի մնալու և այնինչ անոր վրայօք մտերիմ բացատրու թիւններ կըլային ՚ի մէջ իմ կառավարութեանս և Աստորիոյ դահլճին, միեւնոյն գործոյն վրայօք Միդլան, Ռուսական և Ռուսիան առաջարկու թիւններ կընէին, որոնք աւանդ մէկ տեղ, կապացոյցանէն թէ մեծ տէրութիւնները բոլոր սրտիւ կըբաղձան բարեկամքէն կարգադրել այս ինդիքը՝ ամեն օգուտները իրարու հետ համաձայնելով ։ Այս յոժարամբով թեանը օգնելու համար, Գաղղիոյ վերայ հոգ կար այնպիսի կարգադրութիւն մը ներկայացնել, որուն՝ Լեւոպայէն ընդունելի ըլլալուն վերայ յոյս մը տեսնուէր ։ Իմ զօրաբանաւ կաւս ապահովընելով Իտալիան ընդդէմ օտար տէրութեան մը միջամտութեանը, իրաւունք ունէի այս ապահովութեան և այն երաշխաւորութեան սահմանները նշանակել ։ Աստի չերկնմոեցայ յայտնելու Սարտենիոյ Թագաւորին թէ, իւր գործողը մէջ բոլորովին չաղատ թող տալով զինքը, չէի կրնար անոր հետեւ իւրայնպիսի քաղաքականութե մը մէջ, որ Լեւոպայի առջեւ անիրաւ կերպէր, ըստորում կըկարծուէր թէ կուզէ Իտալիոյ ամեն տէրութիւնները իւր ներքեւը առնու և այս պատճառաւ նոր պատերազմական խռովութիւններ յարուցանել ։ Ասան որոյ իրատեցի զինքը սիրով ընդունել զինդիւր փափաքանաց այն նախնադներուն որ իրեն անձնատուր կըլային, բայց հատաւտուն պահել Ռոսկանայի ինքեօրինակութիւն և սուրբ Միոնոյն իրաւանցը յարգութիւն մատուցանել, ըստ սկզբանց ։ Եթէ այս կարգադրութիւնը զամենքը դոհ չնէր, գոնէ այն առաւելութիւնը ունի որ սկզբունքը կրպահէ, երկիւղները կըհանգարտնցնէ, և զ՚ինմոնդէն ինք միլիոնէն աւելի ժողովրդով Թագաւորութիւն մը կընէ, Հիւսիսային Իտալիոյ այս օրինակ փոխակերպութեան առջեւ, որ զօրաւոր տէրութեան մը ձեռքը կըծգէ Մլլեան լեռանց ամեն անցքը, պարտք կար իմ վրաս, փասն ապահովութեան մէջ սահմանադիտց, պահանջել զգաղղիական զաւիպայնեանոյն լեռանց ։ Այս փորձի երկրին պահանջումը չկրնար երկու դմը պատճառել Լեւոպային և ոչ սուտ հանել իմ անշահասէր քաղաքականութեան

որ շատ անգամ յայտնեցի. վստիկ Գաղղիան այս երկիրը, որպիսի փոքրիկ ալ ըլլայ, չուզէր ձեռք բերել, ոչ զինուորական զօրութեան մը յուզարկմամբ, ոչ ապառաժութեան մը գրգռելով և ոչ ծածուկ հնարքներով. այլ այս խնդիրը անկեղծութեամբ մեծ տէրութեանց առջև դնելով: Այս տէրութիւնները անշուշտ պիտի հասկընան իրենց արդար գաղափարութեամբը, ինչպէս Գաղղիան անտարակոյս պիտի հասկնար, վստիկ իւրաքանչիւրոյն ի նոյննէ՝ նմանօրինակ պարապայի մը մէջ, թէ խաղաղ մէջ ըլլալու երկրական երկեք փոփոխութիւնները իրաւունք կուտան մեզ ապահովութիւն մը խնդրելու, զոր նոյն խոյն բնութիւնը կը ցուցնէ:

Չեմ կրնար լռութեամբ անցնիլ հռոմէացի և տն ժողովրդոց մէկ մասին այլալուծեանը վերայ. որ իսկոյն տեղի տուաւ անխորհուրդ տը պառութեանց և այնպիսի լի կրիւք զարհուրանաց մէջ ինկաւ, անցեալը՝ որ ապագային երաշխաւորութիւն մը պէտք էր ըլլալ, այնպիսի եղանակաւ չձանձուեցաւ, և մատուցուած ծառայութիւնները այնպիսի կերպիւ մոռցուեցան որ հարկ եղաւ ինձ խորին տպաւորեալ ներքին համոզում մը և մեծ վստահութիւն մը հաստատելու, որ զիսկ գաղափարութեանը վերայ, որպէսզի կարող ըլլամ անվստիս պահելու, ի մէջ գըրգռութեանց զոր կը ջանային յարուցանել, այն հանդարտութիւնը հոգւոյ, որով միայն կարելի է հաստատուն մնալ ի ճշմարտութեան: Այսու ամենայնիւ եղած գործքերը բարձրաձայն կը կոչուէին իրենց համար 11 տարին ի վեր ես միայն կանգուն կը պահեմ Հռոմի մէջ սրբազան Պապին իշխանութիւնը, առանց որ մը գաղափար ի յարգել յանձն նորա զարգացնելու յատկութիւնն Գլխաւորի կրօնին մերոյ: Սիւս կողմանէ, Ռոմ մանկայի ժողովուրդները, յանկարծ ինքնազու ի թողարուելով, բնական հակման մը հետեւեցան և աշխատեցան միտաւոր մեզի հետ ի պատեւրանքին: Այսպէս ըլլալով, կրնայի՞ մոռնալ զանոնք հաշտութեան ժամանակը, և կրնայի՞ նորէն յանձնել զանոնք, անսահման ժամանակի մը համար, օտար տիրապետութեան մը ներքին մնալու դիպուածոց: Հասի և առաջ Զանք ըսի հաշտեցնել զանոնք իրենց վեհապետին հետ, և չիրնալով յաջողիլ, աշխատեցայ հաստատուն պահել ապառաժեալ նահանգաց մէջ, զոնկ սկզբունքը Պապին աշխարհական իշխանութեան:

Այս վերջոյցը անհերքելի կը թուէր որ իմ լուսաւորման ամեն բան ընդհան չէ, գոնէ ներքին է յուսալ մօտաւոր վախճանի մը: Եւ կերելի թէ ժամանակը հասած է վերջացնելու այս երկար զբաղմունքները մոտաց և աշխատելու ի ձեռք բերել համարձակութեամբ այն միջոցները, որով կարող ըլլամք Գաղղիոյ մէջ խաղաղութեան նոր թուական մը հաստատելու: Երբեք զօրաբանակէն 150,000 հոգի նուազեցան, և այս նուազութիւնը աւելի մեծ պիտի ըլլար եթէ Չինաստանի պատերազմը չունենայինք, և թէ Հռոմի և Վոլպարտայի մէջ մեր զբաղ ներկայութիւնը հարկաւոր չըլլար: Իմ կառավարութիւնս անմիջապէս ձեր աչաց առջև պիտի դնէ զանազան կարգադրութիւններ, որոց նպատակն է զիւրացնել արտադրութիւնները և բերքերը, աւելցնել տնտեսական ապրուստով, աշխատողոց բարեկեցութիւնը և բազմապատկել մեր առեւտրական յարաբերութիւնները: Այս շուրջին մէջ ընկելու առջին քայլովս որով որոշում եւ ժամանակին, յորում պէտք էր որ ջիջուին այն անանցանելի պատուարները, որոնք արդէն հրաման (Բրոնխիալ) անուամբ կարտաքսէին մեր վտանգ անցնելէն շատ օտար բերքեր և կրհար կողմին միւս ազգերը փոխադարձ ընթացք մը ունենալ, որ միտասկար էր մեզի համար: Եւ այս ուրիշ աւելի դժուար բան մը կարգելուր զմեզ տակաւին, այսինքն ազգային յօժարամտութեան քաղաքական անտարակոյս զաշխարհութիւն մը ընկելու Վեգլիոյ հետ. ուստի արիւրեալ իմ վրաս աւելի զգուշացնանաւորութիւնը այս մեծ կարգադրութեան, որուն՝ երկու ազգաց համար ալ օգտակար ըլլալու խիստ պարզ խորհրդածութեամբ մը կապալցուցուի: Այսինքն այս երկու ազգերն ալ քանի մը տարին ետեւ, իւրաքանչիւր

չիւր իւր օգտիցը համար, անշուշտ պիտի տնտեսական հիմնական առաջարկութեամբ կարգադրութիւնները: Եւ այս յայտնաւորութեամբ զնահատու թեան ինչոյ անհրաժեշտ ի մասին միևնոյն ժամանակի մէջ չըլլալով, երկու կողմէն անմիջապէս փոխարինութիւն մը պիտի չըլլար: Արեւմտ հիմնական եղած առեւտրական գաղափարութիւնը այս ազգութիւնը ունեցաւ, որ յառաջացուց փրկաւելու կարգադրութեանց ժամանակը և անհրաժեշտ նորոգութեանց փոխադարձ զեղծմանը կերպարանք մը տուաւ, որ պիտի ամրացնէն այս երկու ազգաց գաղափարութիւնը:

ՀԱՄԱԲԵՐԱՍԱՆ ՆԱՄԱՍ

Եւ մեծարու իջնարս մեր Պատրիարքս, Եկեղեցական գահակցեց, Երբեպիսկոպոս և առհասարակ Սահմանող տեղեաց, որք գտանին ի շնորհս և ի հաղորդակցութեան ընդ առաքելական Վահոյն,

Ի ՊԻՍՏԻՆԵՐՈՐԴ՝ ՊԱՊԻՆ

Ուշին և օրհնութեան առաքելական,

Սեծարու իջնարք,

Չեմ կրնար բանիւ բերանոյ յայտնել ձեզ թէ որչափ մեղմարութիւն և որչափ ուրախութիւն պատճառեցին մեզ, ի մէջ ամենատար

Երես այսորիկ թոյլ չտար ձեզի գործ գնելու հիշատակներ թիւնը հաստատու թիւն մը , որ իմ բոլոր համակրութիւնս գրաւած էր :

Սիրելի է ինձ կարծել թէ Հայկազեան Գաղութը չուտով կարող պիտի ըլլայ իւր գաստառուութեանց ընթացքը շարունակել և այս կերպիւ մշտնջենաւորել զբարեկամական յարաբերութիւնները , որ միշտ անպակաս եղան ի մէջ Գաղղիայ և Հայոց ազգին :

Ինկալարուք , յարգոյ վերատեսուչ զհաւատ տիւս անհաճական յարգանաց իմաց :

Աս յարգոյ վերատեսուչ Գաղութնայ Հայկազեան ազգային դպրոցին : հասարակաց ուսման և կրօնից Ի Փարիզ : ՌՈՒԼԱՆ

ԿՈՍՏԱՆՒԴՆՈՒՊՈԼԻՍ , 2 ՄԱՐՏԻ

Բարձրագոյն Դուռը պաշտօնական կերպիւ իմաց կուտայ հասարակութեանը , թէ վսեմափայլ Քեանի փաշային յանձնուած է վաճառել և դրամը ժողովել 5000 բաժնից (Թուրքաստանի) Դրամանոցին , որոնք պահուեցան վսեմ ստորագրողաց օսմանեան տէրութեան : ուստի ներքին կողմերէն անոնք որ կը յանկան մանակից ըլլաւ այս Դրամանոցին , պէտք է որ իրենց ինկրպարելը յուղարկեն առ Դորին Վսեմութիւնն ի Կոստանդնուպօլիս ի Սեմ Սաքաւտունն , որպէսզի ըստ սահմանեալ կանոնադրութեանց իրենց անունները արձանագրուին :

Դհաւասիկ հարկաւոր տեղեկութիւնք օմանք ի վերայ յիշեալ Դրամանոցին , զորս կը հրատարակէ Ժաւաթ Գը Բախիւնիւր օրագիրը :

Թուրքաստանի Դրամանոցը , որ հաստատուած է կայսերական յատուկ հրովարտական , մէկ միլիոն ընդամենը դրամագլուխ պիտի ունենայ , բաժնուած ի 50 հազար բաժնիս , իւրանջիւր բաժինը բազմաթիւ պիտի ըլլայ 20 անգղիական ընդամենը կամ 22 Մէճիլիս օսկիէ : Յիշեալ դրամագլուխը ի պահանջէ հարկին և հաւանութեամբ կայսերական կառավարութեան մինչև 3 միլիոն Լ սթէրլին պիտի կրնայ հասնիլ :

Բաժնորդները իրենց գրուած բաժնից դուրսին միայն պատասխանատու են : այսինքն Լատուած մի արաղցէ , եթէ վնաս մը պատահելու ըլլայ , իրենց գրուած բաժնիներէն աւելի դրամ պիտի չպահանջուի :

Վսեմափայլ Քեանի փաշան՝ Թուրքաստանի Դրամանոցին կառավարչէ և Վիլի Բալուս Մուզուրիս կառավարչի փոխանորդ :

Եւս Դրամանոցին տնօրէնները (տիրէքթօր) ի. Կ. Պօլիս , հետեւեալ յարգոյ անձինքն են .

Դ. Ն. Պաք , Գ. Քալարոնի , Բ. Տիւրան , Ղ. Մ. Փաղի , Չ. Ս. Հէնարն , Պ. Խորասան , Ճեան , Դ. Իշմիշեան , Պ. Մըսթըրեան , Լ. Մալթաթըրտաթօ , Բ. Իրիլիս , Ժ. Վ. Ռաի Բալիս , Տ. Ռեվէլաքի , Լ. Վ. Լաթթօ , Ռ. Վ. Լիլքէն :

Դոնտոնի տնօրէններն ալ հետեւեալ յարգոյ անձինքն են .

Ռասէ Լիլիս , Վ. Կիլիսթըն , Ս. Լ. Ռուտքանաքի , Պ. Դուպիլի :

Եւս տնօրէններէն մէկը գործունեայ տնօրէն կամ գործունեայ հոգաբարձու (ժեքան) պիտի ըլլայ : Սխտը Լ. Վ. Լիլքէն խորհրդոյ քարտուղար կարգուած է ի Դոնտոն : Կարգոյ տնարը Դրիգոր (Լաթթօ) , Լ. Ղեորտիստէս , և ուրիշ երկու հոգի ևս որ տակաւին չսահմանուեցան , դատաքննիչ պիտի ըլլան Դրամանոցին գործոցը :

Մինչև ցմեկ ամսոյս , կայսերական փողերանոցը հրապարակաւ այրուած թղթադրամոց գումարը 379 միլիոն դուռուչի հասած է :

ՔԱՆԱՔԱՆԱԼԱՐԻՔԻ

Չիւստիս , 4 Մարտի :

Հեղեղանման անձրևները գրեթէ ամիսէ մը ի վեր վարձատե ընդհատութեամբք կը շարունակուին ի մեծ վնաս երկրագործութեան . և քաղաքիս շրջակներէն հասած բուրբեր կը ծանուցանեն թէ գետերը յորդելով բաւական փնաս պատճառեք են թէ դաշտերուն և թէ քանապարհորդաց :

Սեր բարեգութ ընդհանուր կառավարչէ

վսեմափայլ Մուամմէր փաշային շնորհիւ եղան մահի գինը որոշուեցաւ , այսինքն ներկայ ամսոյս 15էն սկսեալ մինչև վեց ամիս օրան 3 դր 2 30 փարայի պիտի վաճառուի . և սեպտեմբերի 15էն սկսեալ , մինչև վեց ամիս , 5 1/2 դր չի պիտի ծախուի : Դորին Վսեմութիւնը այս որոշումը չորած , մանետիկի (Թէլալ) միջոցաւ իմաց տուաւ հասարակութեանը , որ ու զօղը կառավարութեան պալատը դայ , ուր հրապարակական աճուրդով եղան մահի վաճառումը պիտի յանձնուէր մէկու մը : Ենցեալ շարժում ի ներկայութեան բաղմութիւն անձանց այս աճուրդը ի գործ դրուեցաւ , և հաստատուն ընկերութիւն մը յիշեալ գիները առաջարկելով , և անկէջ օգտակար առաջարկութիւն մը ընող չգտնուելով , անմիջապէս պայմանագրութիւն մը եղաւ , որով յիշեալ ընկերութիւնը պարտաւորեցաւ , ինչպէս վերը ըսինք , եղան միւր ամսուր 3 դուռուչ 30 փարայի և ձմեռը 5 1/2 դուռուչի վաճառել :

Կըլեմէթ թէ , որոշումը սուրբ Սինօթին և հրամանաւ վսեմափայլ սրբադնաւորը Կաթողիկոսին , Վրաստանի Դաւիթբէկ Գերայատիւ տէր Սարգիս Սալաւեանց սրբազան արքեպիսկոպոսը և Սպետը յընթացս